ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា

KAMBUJASURIYÂ

កម្ពុជសុរិយា

ជាទស្សនាវដ្តីចេញផ្សាយពីព្រះរាជបណ្ណាល័យ មួយខែពីរក្បាល

ឆ្នាំគំរប់ ១៤ ភាគទី ៥

គណៈរដ្ឋមន្ត្រីនិងសម្ដេចសង្ឃនាយកទាំងពីរគណៈ
បានអនុញ្ញាតហើយ

ភ្នំពេញ

ការផ្សាយរបស់ព្រះរាជបណ្ណាល័យ

ព.ស. ២៤៨៤

គ.ស. ១៩៤២

បញ្ជីរឿង

ទំព័រ

១ — រឿងព្រះបាទធម្មាសោកមហារាជ អ្នកអាចារ្យ គិម - អាន ប្រែចេញពីភាសាបា-
រាំងសែសមកជាខេមរភាសា (តមក) ៣

២ — ច្បាប់ទូន្មានខ្លួន (តមកនឹងចប់) ៨

៣ — ប្រស្នាចំរើនសតិបញ្ញា: ប្រស្នាទី ១ សួរនិងឆ្លើយអំពីរផ្លូវទាំង ៣ . . . . . ១១

៤ — ភូមិសាស្ត្រសង្ខេប នៃនានាប្រទេស: អំពីប្រទេសអល្លឺម៉ាញ (តមកនឹងចប់) ១៤

៥ — អំពីពង្សាវតារនៃប្រទេសរោម, ដកស្រង់យកមកអំពីគោលបារីកផ្សេងៗក្នុង
ពង្សាវតារលោក (តមក) ១៨

៦ — ប្រវត្តិពួកឧបាសក-ឧបាសិកា ជាសាវកសាវិការបស់ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់: ទី៥-៦
ប្រវត្តិរបស់ មហានាម-សក្យរាជ នឹងឧគ្គគហបតី ២៤

រូបក្រៅរឿង

រូបទ្វារបាល នៅនឹងតួប្រាសាទកណ្ដាល នៃប្រាសាទបន្ទាយស្រី ។ រចនាបែប
ប្រាសាទបន្ទាយស្រី សតវត្សរ៍ទី ១៦ នៃពុទ្ធសករាជ ១

TABLE DES MATIÈRES

Pages

1. Légende de l'Empereur Açoka de l'Inde antique, traduit du texte français en cambodgien par feu l'Achar Kim-Ann (suite) 3

2. Chbab Tounméan Khluon (bons conseils en vers) (suite et fin) 8

3. Réflexions sur les phénomènes naturels. I. Dialogue sur les trois saisons 11

4. Géographie sommaire de divers pays: L'Allemagne (suite et fin) 14

5. Histoire de Rome. Extraits de divers documents de l'histoire universelle (suite) 18

6. Vie des disciples laïcs du Bouddha. V. VI. Les vies de Mahānāma et de Ugga-Gahapati 24

HORS-TEXTE

Statue de dvārapāla à Bantéay-Srei 1

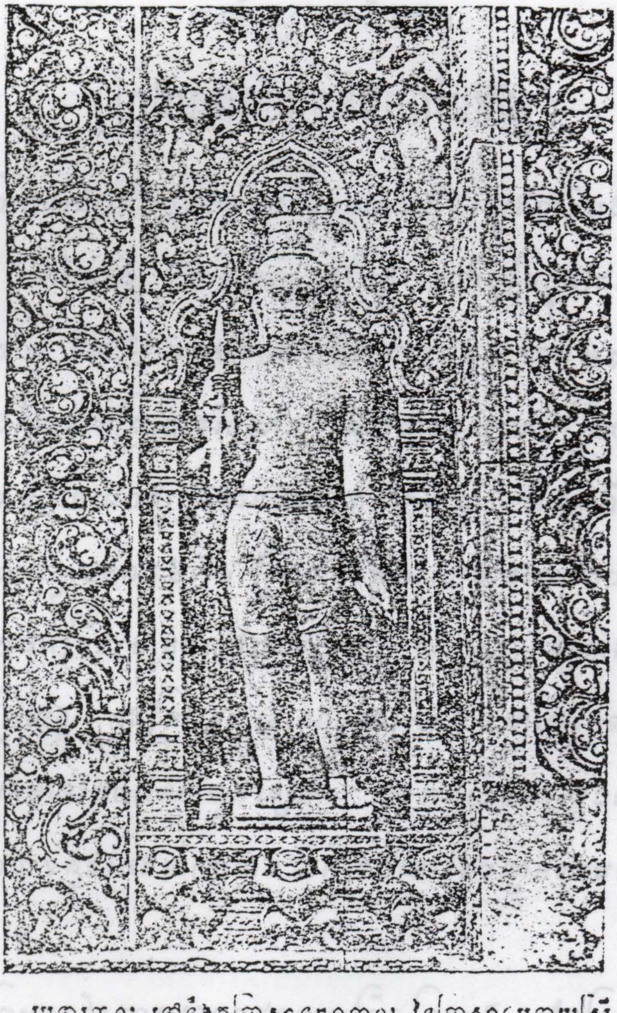

រូបទ្វារបាល នៅនឹងតួប្រាសាទកណ្ដាល នៃប្រាសាទបន្ទាយស្រី
របនាបែបប្រាសាទបន្ទាយស្រី សតវត្សរ៍ទី ១៦ នៃពុទ្ធសករាជ ។

រឿងព្រះចៅអសោក

(តមក)

បកិណ្ណកនិទាន

(ក្រុងបាដលិបុត្រនឹងមោរិយវង្ស)

ព្រះរាជវង្សដែលព្រះបាទចន្ទ្រគុប្តបានតាំងឡើងជាដំបូងនោះ មាននាមថា មោរិយវង្ស បានគ្រប់គ្រងក្រុងបាដលិបុត្រក្នុងដែនមគធៈបានចំនួន ៨៥ ឆ្នាំ គឺតាំងពីពុទ្ធសករាជ ១២៨ ដល់ពុទ្ធសករាជ ២១២ ។ ស្ដេចទី ២ ទ្រង់ព្រះនាមព្រះបាទពិន្ទុសារៈ ដែលជាឱរសរបស់ព្រះបាទចន្ទ្រគុប្ត ព្រះអង្គបានសោយរាជ្យក្នុងដែនមគធៈបាន ១៩ ឆ្នាំ គឺតាំងពីពុទ្ធសករាជ ២៥២ ដល់ពុទ្ធសករាជ ២៧០ ព្រះបាទពិន្ទុសារៈអង្គនេះបានវាយយកខេត្តដែនតូចៗជាច្រើនរហូតដល់ដែនមទ្រាស (Madras) ឲ្យតាំងនៅក្រោមអំណាចព្រះអង្គ ក្នុងគ្រានេះ ឥណ្ឌានឹងក្រិកបានជាប់ទាក់ទងគ្នាទៅវិញទៅមកកាន់តែចំរើនមាំមួនឡើង រហូតដល់មកស្ដេចសោយរាជ្យជាន់ក្រោយៗក្នុងក្រុងម៉ាសេដូន ក៏ទ្រង់នៅតែបញ្ជូនទូតមកក្រុងបាដលិបុត្រ ។

ព្រះបាទពិន្ទុសារៈមានរាជឱរសច្រើនព្រះអង្គ តែទ្រង់ឃើញថា អសោកមានសេចក្ដីអង់អាចតាំងតែពីនៅជាកុមារតូចមក ទើបព្រះបិតាតាំងដំណែងឲ្យជាឧបរាជ ដម្បូងទ្រង់ឲ្យទៅគ្រប់គ្រងក្រុងតក្កសិលា

តែខាងក្រោយមក ទ្រង់ឲ្យទៅគ្រប់គ្រងស្រុកមាលវៈ ។ គ្រាកាលព្រះបាទពិន្ទុសារៈអស់ព្រះជន្ម អសោករាជឱរសក៏បានជាស្តេចសោយរាជ្យស្នងព្រះអង្គឡើងក្នុងពុទ្ធសករាជ ២៧៤ គឺបួនឆ្នាំខាងក្រោយព្រះបាទពិន្ទុសារៈអស់ព្រះជន្ម បានជាយឺតយូរដូច្នេះ ន័យខ្លះថាព្រោះកើតចម្បាំងដណ្តើមរាជសម្បត្តិនឹងព្រះអនុជាឬព្រះជេដ្ឋា តាមគម្ពីរមហាវង្សសំដែងថាព្រះបាទអសោកបានជ័យជំនះទ្រង់ធ្វើគុតព្រះជេដ្ឋានឹងព្រះអនុជាអស់ ឲ្យទុកតែព្រះអនុជព្រះនាមតិស្សៈមួយអង្គដែលរួមព្រះមាតាជាមួយ តែតាមប្រវត្តិសាស្ត្រសម័យនេះ ដែលរាវរកឃើញនោះត្រឡប់ជាប្រាកដថា ព្រះបាទអសោកបានទំនុកបម្រុងព្រះជេដ្ឋានឹងព្រះអនុជាយ៉ាងល្អបំផុត មិនបានប្រទូសរ៉ាយគ្នាឡើយ ។ ព្រះបាទអសោកមានលក្ខណៈដ៏រឹងប៉ឹងពូកែប្រកាន់ការងារតាមច្បាប់ជាដាច់ខាត តែមិនមែនជាក្សត្រិយ៍កាចអាក្រក់ប្រកបដោយមោហចរិតដូចយ៉ាងភ្ជាប់ចូលចិត្តមកក្នុងជាន់ដើមនោះទេ ។ សេចក្តីពិតថា ព្រះបាទអសោកបានធ្វើសង្គ្រាមជាច្រើនដង តាមធម្មតារបស់ក្សត្រិយ៍គ្រប់ព្រះអង្គ ដែលត្រូវតែផ្សាយអំណាចតេជានុភាពរបស់ព្រះអង្គចេញទៅ ព្រះអង្គជាស្តេចមានបុណ្យធំបំផុតក្រៃលែងជាងស្តេចឯទៀតដែលមានក្នុងប្រវត្តិការណ៍របស់លោក ។ រាជអាណាចក្ររបស់ព្រះបាទអសោកនោះ ផ្សាយចេញទៅគ្រប់ប្រទេសក្នុងឥណ្ឌាទាំងមូល មិន

តែផែនរបស់ពួកអរិយកៈប៉ុណ្ណោះទេ ព្រះអង្គយកបានចុះមកខាងក្រោម រហូតដល់ទល់នឹងទន្លេគោធាវរីទៀតផង ។

ព្រះបាទអសោកទ្រង់បង្កើតច្បាប់សម្រាប់អាណាចក្ររបស់ព្រះអង្គ ជាអាជ្ញាដាច់ខាត តែជាន់ដំបូងទ្រង់ប្រើនតែសម្រេចកិច្ចពិឃាតផ្ទាល់នឹងព្រះហស្តព្រះអង្គ លុះគ្រាខាងក្រោយមកទើបអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើគុកសម្រាប់ផ្ដាញ់ផ្ដាលពួកមនុស្សទុច្ចរិតហើយទ្រង់តាក់ពេជ្ឈឃាតម្នាក់ឈ្មោះគិរិកៈឲ្យជាអ្នកទទួលភារៈនោះ ។

កាលដែលអ្នកប្រាជ្ញចិនឈ្មោះ ហ្វា-ហៀន ចូលមកក្នុងឥណ្ឌាពី ព.ស. ៩៤២, ត្រឡប់ទៅស្រុកចិនវិញព.ស. ៩៥៦, ដល់មកខាងក្រោយមានចិនម្នាក់មកទៀតឈ្មោះ ហួន-ត្សង់ អ្នកប្រាជ្ញទាំងពីរនាក់នេះ ជាអ្នកស្វែងរកការពិតរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនា បានទៅឃើញក្រុងបាដលិបុត្រដែលជាក្រុងបាក់បែកគ្រាំគ្រាទៅហើយ ពេលនោះថាមានអ្នកស្រុកបង្ហាញ "នរករបស់ព្រះបាទអសោក" គឺជាគុកដែលស្ដេចអង្គនោះធ្វើក្នុងគ្រាខាងក្រោយបានរាជសម្បត្តិ តាមរឿងរ៉ាវនេះថា គុកនោះគេធ្វើសំរាប់ផ្ដាញ់ផ្ដាលពួកមនុស្សដែលប្រព្រឹត្តអំពើទុច្ចរិត ។ តាមដំណាលរបស់ហ្វា-ហៀន និយាយថា ស្ដេចអសោកបានយាងទៅដល់ទីបំផុតនៃកណ្ដាប់ចក្រវាឡ ទ្រង់បានទស្សនាការស្ថានព្រះយមរាជហើយមានព្រះរាជហឫទ័យប្រាថ្នានឹងសាងស្ថាននរកនៅទីជិតក្រុងរបស់ព្រះអង្គឲ្យបានដូចជា

នរករបស់ព្រះយមរាជនោះ ។ ក្នុងអសោកាវទានថា គុកនោះសាងឡើងដោយពេជ្ឈឃាតរបស់ព្រះបាទអសោកឈ្មោះគិរិកៈទូលសូមឲ្យសាងសម្រាប់ពិឃាតមនុស្ស ខាងក្រោយមក ពេជ្ឈឃាតនោះបានចូលទៅស្តាប់ភិក្ខុកំពុងស្វាធ្យាយពាលបណ្ឌិតសូត្រដែលសំដែងអំពីស្ថាននរកក្នុងវត្តកុក្កុដារាម ទើបទូលសូមអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើនរកនោះម៉ាំមួនឡើងទៀត ។

ក្នុងរឿងរ៉ាវព្រះបាទអសោកមានដំណាលថា នរកដែលទ្រង់អនុញ្ញាតឲ្យគិរិកៈធ្វើនោះមានកំពែងតែមួយជាន់ឥតមានជញ្ជាំងខណ្ឌ ដាក់ពួកមនុស្សទោសជាច្រើននៅប្រឡូកប្រឡល់គ្នាក្នុងទីនោះ ។

ក្នុងទេវទូតសូត្រមជ្ឈិមនិកាយ មានសេចក្តីប្លែកគ្នាថា "នរក (របស់ព្រះយមរាជ) នោះ ចែកជាច្រើនពួកច្រើនជាន់ នៅត្រង់កណ្តាលហៅថាមហានរក មហានរកនោះបួនជ្រុង បែងចែកជាទ្វារគ្រប់ជ្រុងទាំងបួន មានកំពែងដែកព័ទ្ធជុំវិញ ផែនដីមហានរកនោះសុទ្ធសឹងតែដែក មានភ្លើងឆេះក្តៅក្តីប្រាលឆ្អៅជានិច្ច ផ្សព្វផ្សាយកំដៅទៅចំនួនមួយយោជន៍ ។ ទ្វារទាំងបួនរបស់មហានរកនោះ ត្រង់ទៅចំនរកទាំង ៤ ជាបន្ទាប់គ្នា គឺ គូថនរក, កុក្កុឡនរក, សិម្ពលិវន និងអសិបត្តវន មានទន្លេឈ្មោះខារោទកាជាព្រំប្រទល់ ។ ពាលបណ្ឌិតសូត្រសំស្ក្រឹតថា មានពួកសត្វទៅកើតក្នុងនរក ពួកនិរយបាលចាប់បានហើយផ្តេកសត្វនោះសន្ធឹងលើ

ផែនដីដែកដែលភ្លើងកំពុងឆេះសន្ធោសន្ធៅ មានសុទ្ធតែអណ្តាតភ្លើងក្រោលឡើងតែម្យ៉ាង,...” ។

អសោការាមថា “ក្នុងនរកមានតែសេចក្តីទុក្ខនឹងការឈឺចាប់ដោយភ្លើងឆេះឆួលឆាបខ្លួន; ពពួកសត្វតិរច្ឆានសឹងតែមានសេចក្តីស្អប់ស្អែងខ្លាចការប្រទូស្តដល់គ្នានឹងគ្នាទៅវិញទៅមកគ្រប់ដង្ហើមចេញចូល; ពួកប្រេតសឹងតែក្តៅក្រហាយដោយសេចក្តីស្រេកឃ្លាន; ពួកមនុស្សសឹងតែមានសេចក្តីព្រួយថប់ក្នុងការចិញ្ចឹមជីវិត; ពួកទេវតាសឹងតែមានសេចក្តីភ័យខ្លាចនឹងការច្យុតធ្លាក់ចុះមកហើយនឹងការអស់បុណ្យ ហេតុជាវិបាកកម្មទាំងប្រាំប្រការនុ៎ះឯងហើយដែលជាគ្រឿងទាក់ចងសត្វក្នុងភពទាំងបី” ។

សង្កិច្ចជាតកថា “នរកមានប្រាំបីរណ្តៅ គឺ សញ្ជីវ, កាឡសុត្ត, សង្ឃាត, រោរុវៈមានពីររណ្តៅ, មហាវីចិ, តាបន, បតាបន, ។ តាបននរក ជារណ្តៅមួយដែលភ្លើងឆេះជានិច្ច; បតាបននរក ជារណ្តៅដែលភ្លើងឆេះក្រៃលែង ។

(នៅមានត)

ច្បាប់ទូន្មានខ្លួន

(តមកនឹងចប់)

គួរដើងរិះគិតបាន គួរឲ្យមានធ្វើបុណ្យទៅ ទាន់ខ្លួនជីវិតនៅ នោះប្រសើរ

ពេកណាកូន ៗ បើបាធ្វើតែបាប. មិនសុភាពចិត្តកាចលន់ ធ្វើបាបមិនធ្វើ

បុណ្យ លែងជាតិទៅនៅនរក ៗ បើបាបានធ្វើបុណ្យ បានសងគុណ

ម្តាយឪពុក ឲ្យមានចាំសីលសុខ នោះនឹងបានឋានសួគ៌ ៗ ខ្លួនធំខំរក

ស៊ី ចាស់ព្រឹទ្ធគ្រូអាទិត្យ កើតជាមនុស្សនេះណា មានរោគពុំដែលរួច ៗ

មួយសោតកុំស្នេហ៍ស្និទ្ធ កុំមានចិត្តគិតកាន់កួច ភរិយាគេកុំលួច នៅ

លោកិយក្តីនិទ្ទា ៗ ដល់ខ្លួនលែងជាតិនោះ នឹងចូលចុះនរកណា នឹង

ឡើងដើមរកា ដែកនោះធំៗខ្ពស់ក្រៃ ៗ យមបាលតែទៅជ្រោម កាន់

គ្រឿងពោមពាក់ទីទៃ ក្អែកត្មាតទង់ដើងដៃ ចចឹកស៊ីជាអាហារ ៗ មាន

ខ្លួននោះដាចដាច់ អស់ទាំងសាច់ឈឺខ្លោចផ្សា ក៏ត្រូវនឹងបន្ទា សឹងជាដែក

មុតក្លាយដុះ ៗ ហើយធ្លាក់ពីបន្ទា ដើមរកាដែកធំនោះ ធ្លាក់ចុះក្នុងទឹកខ្ទុះ

ប្រៃផ្សាក្តៅឥតសម្រាន្ត ៗ ហើយហែលក្នុងទឹកនោះ ស្លាប់ហើយរស់លំ-

បាកប្រាណ ពីរពាន់ឆ្នាំទើបបាន រួចមកកើតជាមនុស្ស ៗ រួចនោះបាន

មកកើត យកកំណើតមនុស្សនេះណា ហេតុកម្មពៀរវេរ កើតជាស្រីប្រាំ-

យេជាតិ ៗ រួចនោះជាខ្ទើយ កូនចៅអើយកុំប្រមាទ ភរិយាគេមិនឃ្លាត

ពីនរកនោះឡើយណា ៗ មួយសោតអាពុកផ្តាំ ចូរបាចាំកុំផឹកស្រា វានាំចិត្តពាលា ពាលោលទន់ពេកក្រៃ ៗ ផឹកស្រាជាអ្នកកាច ពុំក្រែងខ្លាចអ្នកដទៃ វានាំបាត់ស្មារតី ទឹងរកស៊ីបាត់ប្រាជ្ញា ៗ នៅនាះលោកិយហោង អស់អ្នកផងគេនិន្ទា លុះខ្លួនជួនមរណា ទៅនរកទងទុក្ខទោ ៗ នៅតែរង់វិបាក ខ្លួនលោកទឹងដែកក្តៅ អស់ថ្លើមប្រមាត់នៅ ក្នុងពុងពោះឈឺពន្លឹក ៗ ដែកក្តៅឆេះជាភ្លើង ផ្សេងផ្សព្វឡើងត្រគតឹក យមបាលសោតបំផឹក ទឹកទង់ដែងឆេះព្រោងព្រាយ ៗ ទាក់កទាញផ្តេកផ្តួល ទឹងបង្គោលដែកទាំងឡាយ មាត់នោះឆេះព្រោងព្រាយ ហេតុបាបបានផឹកសុរា ៗ ពាក្យនេះមិនថាឯង មានពីព្រេងព្រះទេសនា អ្នកណាបរទារការ សេពសុរាដូច្នេះនៃ ៗ គិតគួរគួរឲ្យចាំ សីលនាំឲ្យល្អនៃ រៀនធម៌គម្ពីរថ្ងៃ បានវៀរបាបផងនានា ៗ ហៃអស់កូនចៅអើយ ចាំឲ្យហើយធម៌ទេសនា អ្នកមិនផឹកសុរា អ្នកនោះបានឋានសួគ៌ហោង ៗ រកស៊ីគិតពីក្តី គិតលោកិយបរលោកផង ក្រែងខ្លួនជួនមកហោង ផលជួយជូនបានសុខា ៗ បញ្ញាប់នេះព្រះបន្ទូល គួរតែចូលចិត្តគ្រប់គ្នា ទូលទុកលើសិរសា កុំបីភ្លេចដល់មួយថ្ងៃ ៗ ថ្ងៃសីលរកផ្កាភ្ញី ទៀនធូបក្តី ផ្សំម្រាមដៃ ថ្វាត់ថ្វាយព្រះរ័ត្នត្រ័យ កុំបីដាច់ថ្ងៃមួយឡើយ ៗ អ្នកណាអាចបានស្តាប់ ត្រេកត្រងត្រាប់ធម៌ជាត្រើយ លុះលែងជាតិទៅហើយ នោះទឹងបានឋានសួគ៌ ៗ ទោះបីបានមកកើត យកកំណើតជាតិនេះ

ណា ប្រកបដោយប្រាជ្ញា អង្គកាយាល្អប្រិមប្រិយ ៗ កើតកបទ្រព្យ របស់ ខ្ញុំស្រីប្រុសគោក្របី មាសប្រាក់ឥតខ្វះអ្វី មានទូកក្តារប្រក់ ហោង ៗ មានកេរ្តិ៍កោះស្រែស្រូវ ចេកអំពៅដូងស្លាផង នោះច្រើនៗ ពេកហោង សឹងលើសលន់ពន់ប្រមាណ ៗ ពាក្យនេះស្មើខ្លួនហើយ កូនចៅអើយចូរចាំប្រាណ អស់អាចិន្តកទាន ជាសូរបេបណ្តាំ ហោង ៗ ចូររះចូររៀនយក ជាពន្ទុកចិត្តចាំចង ស្មើស្ពានចាំចំឡង ទៅដាក់ដល់ ថ្កល់និព្វាន ៗ

ច្បាប់ទូន្មានខ្លួនចប់តែប៉ុណ្ណោះ

ប្រស្នាចំរើនសតិបញ្ញា

ប្រស្នាទី ១

សួរថា រដូវភ្លៀង រដូវក្តៅ រដូវរងា រដូវទាំង ៣ នេះ ចុះរដូវណាស្រួលជាងគេ ?

សេចក្តីឆ្លើយទី ១

ក្នុងរដូវទាំង ៣ នេះ ទឹងពោលថារដូវណាស្រួលសប្បាយជាងរដូវណាថាមិនទាន់បានទេ បើនិយាយពីដេកស្រួល-ស្រណុកវិញ តោងពោលថារដូវភ្លៀងស្រួល, បើធ្វើការងារស្រួលមិនលំបាក តោងពោលថារដូវក្តៅស្រួលជាង តែឯរដូវរងានោះមិនបានការសោះ ព្រោះទឹងធ្វើការឬទឹងដេកក៏មិនស្រួលទាំងអស់ តោងស្លៀកពាក់សំពត់អាវក្រាស់ៗឬទឹងដេកក៏តោងដណ្តប់ភួយក្រាស់ៗ ទើបកក់ក្តៅសំរាប់ដេកទៅបាន ដូចមនុស្សឈឺគ្រុន បើតាស់ដកផងរងាញាំងនាំឲ្យវេទនាជាអនេក ៗ មួយវិញទៀត រដូវនេះ នាំឲ្យមនុស្សខ្ជិលច្រអូសមិនចង់ធ្វើការងារអ្វីឡើយ នេះពោលតាមអធ្យាស្រ័យរបស់ព្ធះយើង ដែលធ្លាប់នៅក្នុងប្រទេសក្តៅដូចប្រ-ទេសយើងសព្វថ្ងៃនេះ សម្ពស្សទឹងធាតុធ្លាប់ថ្កុកទឹងអាកាសបែបនេះជាប្រក្រតី តែជនដែលគេធ្លាប់នៅក្នុងប្រទេសត្រជាក់ សម្ពស្សទឹងធាតុរបស់គេធ្លាប់មកដូច្នោះ គេគង់ចូលចិត្តរដូវរងាជាងជាធម្មតា ៗ ហើយ

ចុះ យើងកុំបាច់និយាយពីជាតិដទៃដែលធ្លាប់នៅតែក្នុងទឹកដីត្រជាក់នោះឡើយ យើងត្រូវនិយាយតែអំពីចិត្តគំនិតរបស់យើងវិញចុះ តើយើងគាប់ចិត្តរដូវណាជាង? ចំពោះរដូវរងាត្រូវបដិសេធពោលហើយថាមិនល្អ នៅសល់តែរដូវពីរគឺ រដូវភ្លៀងនិងរដូវក្ដៅ ត្រូវលើកឡើងថ្លឹងហើយអធិប្បាយថាខាងណាមានទម្ងន់ជាង ៗ តាមយោបល់ខ្ញុំបាទយល់ថា រដូវក្ដៅស្រួលសប្បាយជាងរដូវដទៃទាំងអស់ ព្រោះនឹងធ្វើការងារចិញ្ចឹមជីវិតបានដោយស្រួល ឬមួយនឹងធ្វើការកុសលបុណ្យមង្គលអ្វីមួយក៏បានស្រួលមិនលំបាកដូចរដូវឯទៀត ដ្បិតរដូវនេះទុកជាមានភ្លៀងធ្លាក់មកខ្លះ ក៏មិនសូវជោកជាំដល់ទៅធ្វើការអ្វីមិនកើតនោះទេ ៗ រដូវភ្លៀងតែងមានភ្លៀងធ្លាក់ជោកជាំខ្លាំង នឹងធ្វើការចិញ្ចឹមជីវិតអ្វីក៏មិនស្រួល ឬនឹងធ្វើបុណ្យទាន-កាមង្គល-អវមង្គល ៗលៗ តែមានភ្លៀងធ្លាក់មកហើយ បណ្ដាពួកភ្ញៀវដែលត្រូវអញ្ជើញទាំងប៉ុន្មានច្រើនតែឈប់ខានមិនបានទៅកាន់ទីប្រជុំឲ្យបានគ្រប់ចំនួន បើជួនមានភ្លៀងខ្លាំងទាំងយប់ទាំងថ្ងៃ ក៏កាន់តែលំបាកណាស់ទៅទៀត ហេតុដូច្នោះហើយបានជាខ្ញុំបាទយល់ថា រដូវក្ដៅឬគិម្ហរដូវស្រួលជាងរដូវឯទៀត ៗ ពិតមែនតែរដូវក្ដៅ តោងតែមានសេចក្ដីក្រវល់ក្រហាយសោប់សល់ដោយកំដៅថ្ងៃបន្តិច ដោយមានញើសចេញច្រើនឆាប់អស់កំឡាំង តែមានរបស់សម្រាប់ដោះទុក្ខនេះបានខ្លះដែរ គឺថាបើក្ដៅខ្លាំងនឹងប្រើទឹកលាបស្រឡាបខ្លួនហើយប្រោះព្រំដោយ

ម្សៅទឹកអប់ រួចយកផ្ចិតស្លឹកត្នោតឬផ្ចិតរោមសត្វបក់ឲ្យហើយរំភើយៗក៏ត្រជាក់ស្រួលដែរ ។ មួយវិញទៀត រដូវក្តៅនេះ ទុកជាក្តៅយ៉ាងណាក៏មិនធ្វើឲ្យខូចខាតការងារអ្វីឡើយ ។

ដូច្នេះខ្ញុំបាទសូមសម្រេចសេចក្តីថា៖ គិម្ហរដូវប្រសើរជាងរដូវទាំងពីរគឺវស្សានរដូវនិងហេមន្តរដូវ ។

នាយគិម្ហរដូវ

(នៅមានត)

សូមលោកអ្នកមើល ចាំមើលចំឡើយរបស់នាយវស្សានរដូវនិងនាយហេមន្តរដូវតទៅទៀត។

ភូមិសាស្ត្រសង្ខេប

របស់នានាប្រទេស

អំពីប្រទេសអាល្លឺម៉ាញ (តមកនឹងចប់)

មុយនិគ — ជាទីក្រុងរបស់រដ្ឋបាវីយែរ ។

ឡិបស៊ិក — ជាស្រុកដែលមានការបោះពុម្ពសៀវភៅ, លក់សៀវភៅ, សិតមេពុម្ព នឹងធ្វើគ្រឿងតន្ត្រីច្រើនបំផុតក្នុងលោក ។

ដ្រែសដ៍ — ជាទីក្រុងរបស់រដ្ឋស័ក្ស ។

កូឡូញ — ជាស្រុកដែលមានរោងតម្បាញជាច្រើន ទឹកអប់ដឹកូឡូញ ក៏ធ្វើនៅស្រុកនេះជាច្រើនដែរ ។

មុកដឺបែក — ជាទីប្រជុំធ្វើស្ករអំពីបែត្តរ៉ាវអាល្លឺម៉ង់ ជាប្រទេសដែលលក់ស្ករបែត្តរ៉ាវច្រើនបំផុតក្នុងលោក ចំណាយចេញក្នុង ១ ឆ្នាំៗ ប្រមាណ ១ លានតោន ។

ប្រេស្លោ — មានរោងម៉ាស៊ីនធ្វើគ្រឿងដែកជាច្រើន ។

ស្តេតាំង — ជាទីប្រជុំធ្វើកប៉ាល់

ស្តុតកាត — ជាទីក្រុងរបស់វ៉ឺតេមបែក

នុយរ៉េមបែក — ជាស្រុកដែលមានរោងធ្វើរបស់លេង, ធ្វើខ្មៅដៃ នឹង:គ្រឿងសរសេរ ។

អេស្សង់ — ជាទីប្រជុំធ្វើគ្រឿងអាវុធ, គ្រឿងយន្តសម្រាប់ភ្ជួរស្រែ និងគ្រឿងគិតបញ្ជី ។

មិស្សែន — ជាទីប្រជុំធ្វើគ្រឿងចាន និងគ្រឿងបញ្ចារគ្គ ។

មុនស្តែរ — ជាទីតាំងសាលារដ្ឋបាលនៃរដ្ឋវេស្តហ្វាលី មានធ្វើគ្រឿងហត្ថកម្មជាច្រើន ។

ហ្វ្រង់ហ្វ្រត — ជាស្រុកសំខាន់ខាងធនស្ថាន (ផ្ទះបាំង្គ) បន្ទាប់ពីក្រុងប៊ែរឡាំងមក ។

របៀបគ្រប់គ្រង — ប្រទេសអាល្លឺម៉ង់ជាប្រទេសសហរដ្ឋដូចជាសហរដ្ឋអាមេរិក, សហរដ្ឋស្វិស និងសហរដ្ឋរុស្ស៊ីដែរ ដោយមានអាណាចក្រផ្សេងៗរួមគ្នាដល់ ១៧ រដ្ឋផងគ្នា ជាមហាអាណាចក្រអាល្លឺម៉ង់ តែអាណាចក្រព្រុស្ស៍មានផែនដីធំជាងរដ្ឋឯទៀតៗ ទាំងអស់ គឺទំហំដីដល់ ២៩២.៧៦៣ គីឡូម៉ែត្រក្រឡា គឺធំជាងទាំង ១៦ រដ្ឋរួមគ្នា ។

កាលពីថ្ងៃទី ៨ ខែអាព្រិលឆ្នាំ ១៩៣៣ ព.ស. ២៤៧៦ នោះ មានការប្រកាសចេញច្បាប់រួមរដ្ឋផ្សេងៗមកជាអាណាចក្រតែមួយ ដោយមិនព្រមបើកអំណាចឲ្យរដ្ឋអស់នោះគ្រប់គ្រងខ្លួនឯងដូចពីដើម គឺឲ្យគ្រប់ៗរដ្ឋនោះនៅក្រោមអំណាចរបស់មន្ត្រីប្រចាំរដ្ឋ ដែលបានទទួលខុស-ត្រូវដោយត្រង់ចំពោះលោកប្រធានាធិបតីហ៊ីត្លែរ ។ មន្ត្រីប្រចាំរដ្ឋនីមួយៗនេះ មានអំណាចតាំងនិងដកនាយករដ្ឋមន្ត្រី, រដ្ឋមន្ត្រីនិងចៅក្រមរបស់រដ្ឋ

អស់នោះបាន ហើយមានអំណាចចេញច្បាប់បានផង ។ តមកមានប្រ-កាសច្បាប់ថ្មី ១ ទៀត កាលពីថ្ងៃទី ១ ហ្វេវ្រិយេ ក្នុងឆ្នាំដដែលនោះ ឲ្យដកអំណាចអធិបតីដែលមានសម្រាប់រដ្ឋផ្សេងៗនោះទៅរួមនៅនឹងរដ្ឋបាលកណ្តាលតែមួយ ហើយបណ្តាមន្ត្រីប្រចាំរដ្ឋតោងឡើងត្រង់ទៅរករដ្ឋមន្ត្រីស្តីការក្រសួងរដ្ឋាធិការតែមួយ ធ្វើដូច្នេះ ប្រទេសអល្លឺម៉ាញក៏ក្លាយទៅជារដ្ឋតែមួយ រដ្ឋបាលកណ្តាលមានអំណាចទូទៅទាំងអស់ ។

រដ្ឋសភាមានឈ្មោះក្នុងភាសាអល្លឺម៉ង់ថា រេចស្តាក មានសមាជិក ៤៧៧ នាក់ សមាជិកម្នាក់ដំណាងមនុស្ស ៦០.០០០នាក់ មានតែរដ្ឋស-ភានេះមួយប៉ុណ្ណោះដែលមានអំណាចចេញច្បាប់បាន. ឯសមាជិកក្នុងរដ្ឋ-សភានេះ សុទ្ធតែជាពួកគណៈណាស៊ីទាំងអស់ មនុស្សក្នុងពួកគណៈឯទៀតៗ ចូលធ្វើជាសមាជិកពុំបានឡើយ, តាំងអំពីលោកហ៊ីត្លែរធ្វើជាប្រមុខគណៈណាស៊ីហើយបានជានាយករដ្ឋមន្ត្រី ហើយតមកធ្វើទាំងប្រធានាធិបតីទាំងនាយករដ្ឋមន្ត្រីអស់មួយជីវិត រដ្ឋមន្ត្រីអល្លឺម៉ង់មានអំណាចចេញច្បាប់កាន់តែច្រើនឡើង អំណាចរបស់រដ្ឋសភាកាន់តែថយតិចទៅ ទើបរដ្ឋសភាអល្លឺម៉ង់ប្រគល់អំណាចដាច់ស្រេចដល់រដ្ឋបាលជាវេលា ៤ ឆ្នាំ តាំងអំពីថ្ងៃទី ១ អាវ្រិល ពុទ្ធសករាជ ២៤៨០ រដ្ឋបាលនឹងកែខៃច្បាប់អ្វីទីមួយឬនឹងប្រកាសចេញច្បាប់អ្វី ក៏មានអំណាចធ្វើបានទាំងអស់ តែរដ្ឋបាលអល្លឺម៉ង់ធ្លាប់ឲ្យបណ្តាក្រសួងទាំងប្រុសទាំងស្រីទូទៅក្នុង

ប្រទេស ដែលមានអាយុតាំងពី ២០ ឆ្នាំឡើង ឲ្យបោះឆ្នោតយល់ព្រមឬមិនយល់ព្រមនឹងកិច្ចការដ៏សំខាន់នេះ ក្នុងការដែលរដ្ឋបាលចាត់ធ្វើមកតែម្ខាងនោះដល់ ៣ ដងហើយ គឺកាលរដ្ឋបាលគណៈក៏ត្រូវដកខ្លួនចេញអំពីសន្និបាតនានាជាតិម្តង កាលដកខ្លួនចេញពីការប្រជុំបន្ទយអាវុធព្រោះឃើញថាចាញ់ប្រៀបមហាប្រទេសឯទៀតៗម្តង កាលលោកក៏ត្រូវសុំឲ្យយល់ព្រមក្នុងកិច្ចការដែលទាក់ទងនឹងនយោបាយតាំងប្រទេសដែលបានចាត់ធ្វើតទៅទៀតម្តង ។ ប្រសិនបើមានមនុស្សមិនគាប់ចិត្តជាចំនួនច្រើនហើយ គណៈរដ្ឋបាលក៏ត្រូវគោងលាចេញទាំងអស់ តែបណ្តារាស្ត្រជាចំនួនច្រើនៗពេញចិត្តនឹងការដែលរដ្ឋបាលបានចាត់ធ្វើទៅគ្រប់ៗគ្រា ដូចជាគ្រាក្រោយបង្អស់ កាលពុងព្រះពុទ្ធសករាជ ២៤៧៨ មានអ្នកបោះឆ្នោតជិត ៤៥ លាន យល់ព្រមជាមួយនឹងរដ្ឋបាលមានចំនួនជាង ៤៤ លាននាក់ ។

ពង្សាវតាររោម

(តមក)

យើងបានមើលពីខាងដើមមកហើយ ការថាសនេះជាស្រុកដែលពួកហ្វេនីស៊ានបានតាំងឡើង ជាស្រុកចំណុះហ្វេនីស៊ានមកអំពីដើម ៗ លុះតមក អំណាចរបស់ហ្វេនីស៊ានសាបសូន្យអស់ទៅ ការថាសក៏ក្លាយទៅជាស្រុកសំខាន់ ១ ឡើង ស្រុកនេះនៅក្នុងទ្វីបអហ្វ្រិកខាងត្រើយសមុទ្រខាងនាយចំពីមុខប្រទេសឥតាលី ៗ ភូមិប្រទេសមានដីជាតិល្អ ឯប្រជាជនច្រើនតែកាចសាហាវណាស់ ទាំងខាងផ្លូវសាសនាក៏ប្រែទៅឲ្យកាចសាហាវជាងមនុស្សទៅទៀត គឺគេគោរពរាប់អានព្រះដែលស៊ីមនុស្សជាព្រះអគ្គិធំសំបើម មានភ្នក់ភ្លើងធំនៅក្នុងពោះ ការធ្វើពិធីគឺចាប់មនុស្សដាក់ទៅក្នុងរណ្ដៅភ្នក់ភ្លើងឲ្យឆេះសុសទៅ គេសន្មតថាជាអាហាររបស់ព្រះគេ ៗ បើស្រុកទេសកំពុងមានទុក្ខធុរៈខ្លាំងផង ទើបត្រូវតែធ្វើពិធីយ៉ាងសំខាន់ ដើម្បីឲ្យព្រះទ្រង់ប្រោសប្រាណជួយទុក្ខធុរៈឈឺថ្កាលនឹងស្រុកទេស ក៏ត្រូវតែចាប់យកក្មេង ៗ ទៅបោះឲ្យចូលទៅក្នុងមាត់ព្រះជាចំនួនច្រើន ៗ

ពួកការថាសមាននិស្ស័យជាអ្នកជំនួញដូចជាពួកហ្វេនីស៊ាន កាលបើពួកហ្វេនីស៊ានអស់អំណាចហើយ ទើបពួកការថាសបានអំណាចខាងផ្លូវសមុទ្រមេឌីតេរ៉ាណេទុកក្នុងកណ្ដាប់ដៃទាំងអស់ ហើយតាំងភូមិ

ប្រទេសក៏លៀនលយចេញទៅក្នុងសមុទ្រមានសណ្ឋានជាជ្រុង ត្រូវទំ-
នងល្មមធ្វើជាម្ចាស់សមុទ្របានផង ។ ជនពួកនេះពិតមែនតែមានទ្រព្យ
សម្បត្តិមាសប្រាក់ស្តុកស្តម្ភច្រើន តែមិនសូវមានកំឡាំងខាងសេនាពា-
ហន ហើយមិនសូវមានសីលធម៌និងចរិយាមារយាទល្អទេ ។ ការគ្រប់-
គ្រងស្រុកទេសនៅក្នុងកណ្តាប់ដៃរបស់អ្នកជំនួញដែលមានសម្បត្តិស្តុក-
ស្តម្ភ ដែលច្រើនតែគិតប្រយោជន៍ខ្លួន ។ ឯប្រជាជនអ្នកស្រុកធម្មតា
សាមញ្ញ មិនមានការទាក់ទងជិតដិតខាងរាជការស្រុកទេសទេ ទើបជន
ជាតិនេះមិនចេះស្រឡាញ់ជាតិរបស់ខ្លួន ហើយថែមទាំងស្រុកការជាស៊ី
មិនមានកងទាហានសម្រាប់ការពារជាតិរបស់ខ្លួនផង អាស្រ័យតែពួក
ទាហានឈ្នួលដែលជាជាតិអេស្ប៉ាញ៉ុលឬជាតិគោល្វ៉ ហើយពួកការ-
ជាស៊ីនេះ តាមធម្មតាច្រើនតែគិតអំពីប្រយោជន៍ខ្លួនច្រើនជាងប្រយោជន៍
របស់ស្រុកទេស ហេតុភេទទំនងនេះបណ្តាលឲ្យឃើញថា ការជាស៊ីនឹង
ក្រុងរោមមានលក្ខណៈខុសគ្នាឆ្ងាយ ព្រោះរោមនៅឱកាសដែលជាគូវិវាទ
អរិនឹងការជាស៊ីនេះ មានសាមគ្គីរៀបរយល្អណាស់ កិច្ចការខាងក្នុងស្រុក
ក៏មានរបៀបរៀបរយល្អដែរ អំណាចស្រុកទេសនៅក្រោមអំណាចសភា-
សេណាត់ ដែលជាសភារៀបចំស្រុកទេស ចាត់ចែងទ័ពនឹងថែរក្សា
ច្បាប់សម្រាប់ស្រុក ។

តាមដោយពិតនោះ ប្រទេសទាំងពីរមិនត្រូវជាគូវិវាទនឹងគ្នាទេ ព្រោះក្រុងរោមជាប្រទេសមានអំណាចនៅលើផ្ទៃដី ហើយជាជាតិអឺរុប ។ ឯពួកការថាស៍ជាប្រទេសមានអំណាចខាងផ្លូវសមុទ្រហើយជាជាតិអហ្វ្រិ-កាំង ។ ក្រុងរោមមិនមានកងទ័ពជើងទឹក ការថាស៍មិនមានកងទ័ពជើងគោក ហេតុនេះទើបត្រូវតែជាមិត្តមេត្រីជាមួយគ្នា ។ ក្នុងជាន់ដំបូងប្រទេសទាំងពីរបានស្រុះស្រួលមូលមិត្តជាមួយគ្នាល្អណាស់ មានខសន្យាជាមួយគ្នាយ៉ាងមាំមួន ក្នុងសម័យដែលក្រុងរោមធ្វើសង្គ្រាមនឹងព្រះបាទពីរុស, ទាំងក្រុងរោមបានទទួលជំនួយមកអំពីការថាស៍ផង តែលុះកាលក្រុងរោមវាយបានអាណាខេត្តរបស់ក្រិក ហើយមានបំណងចង់បានកោះស៊ីស៊ីល ដែលជាកោះស្ដុកស្ដម្ភបំផុតមួយ ហេតុនេះបានជាកើតប៉ះពាល់ទាស់ទែងនឹងប្រទេសការថាស៍ឡើង ដោយហេតុពួកការថាស៍ធ្វើជំនួញនៅកោះនោះជាច្រើន សូម្បីព្រះបាទពីរុសក៏ទ្រង់ទំនាយហេតុកេទអស់នេះទុកមកមុនហើយ ដោយទ្រង់មានព្រះតម្រាស់ក្នុងវេលាស្ដេចចេញពីកោះស៊ីស៊ីលថា "យើងបានបោលស្នាមចម្បាំងជាទីយុទ្ធភូមិយ៉ាងល្អ ទុកឲ្យពួកការថាស៍នឹងពួករោម៉ាំងច្បាំងគ្នា" ។

ឱកាសនៃសង្គ្រាមកើតឡើង កាលពួកស៊ីរ៉ាគុស (Syra Cuse) នឹងពួកមេស្ស៊ីន (Messine) កើតទាស់ទែងខ្វែងគំនិតគ្នាឡើង ទើបក្រុងរោមកាន់ជើងពួកមេស្ស៊ីន ខាងស្រុកការថាស៍កាន់ជើងខាងស៊ីរ៉ាគុស ក្រុង

រោមរៀបចំធ្វើបំណងនឹងបណ្ដេញពួកការថាសឲ្យចេញចាកកោះស៊ីស៊ីលឲ្យអស់ ៗ ឯការដែលនឹងធ្វើឲ្យបានសម្រេចតាមបំណងនោះ ត្រូវតែពួករោ-ម៉ាំងមានកងទ័ពជើងទឹកពូកែរឹងប៉ឹង ល្មមតទល់នឹងពួកការថាសខាងផ្លូវសមុទ្រ ទើបក្រុងរោមរៀបចំកសាងទូកចម្បាំងតាមបែបការថាស ចំនួន ១៣០ អស់វេលា ២ ខែ តែទាហានជើងទឹករបស់ក្រុងរោមមិនបានហាត់ឲ្យស្ទាត់ជំនាញខាងជើងទឹក ច្រើនតែថ្នឹកស្ទាត់ខាងជើងគោក តែបើទុកជាខាងជើងទឹកមិនទាន់ពូកែក៏ដោយ កងទ័ពរោមនៅតែទៅច្បាំងវាយកងទ័ពជើងទឹកការថាសឲ្យបរាជ័យទៅបានដែរ កាលពីពុទ្ធសករាជ ២៨៣ (មុនគ.ស. ២៦០) ៗ

ពួករោម៉ាំងមានសេចក្ដីត្រេកអរសោមនស្សក្នុងជ័យជំនះរបស់ទាហានដែលមានចិត្តក្លាហាន ទើបលើកកងទ័ពធំសំបើមសំដៅទៅក្រុងការថាស តែគ្រានេះធ្វើការមិនសម្រេច ដោយហេតុត្រូវដកកងទ័ព ១ ផ្នែកត្រឡប់មកក្រុងរោមវិញ ៗ ក្នុងគ្រានោះ ខាងពួកការថាសបានមេទ័ពពូកែម្នាក់ជាពួកស្ប៉ាត (យើងធ្លាប់មើលឃើញរឿងរ៉ាវក្នុងពង្សាវតារក្រិកមកហើយ) បានវាយទ័ពក្រុងរោមបែក ហើយមេទ័ពរោមក៏អនិច្ចកម្មក្នុងទីចម្បាំង កាលពីពុទ្ធសករាជ ២៨៨ (មុនគ.ស. ២៥៥) ៗ លុះតមក បានធ្វើសង្គ្រាមនៅកោះស៊ីស៊ីលទៀត ទ័ពជើងទឹករោមដែលមិនធ្លាប់មានកេរ្តិ៍ឈ្មោះមកពីដើម ក៏បែរជាមានជ័យជំនះមួយដងទៀត ទាល់តែការថាស

ព្រមចុះចាញ់ កាលពីពុទ្ធសករាជ ៣០២ (មុនគ.ស. ២៤១) ។ គ្រានេះ គូវិវាទទាំងសងខាងស្រុះស្រួលនឹងគ្នា តែការថាសទឹកភ័យក្រែងផ្លូវជំនួញរបស់ខ្លួនបាត់សាបសូន្យទៅ ទើបសុំធ្វើសញ្ញាស្ងប់សង្គ្រាម ហើយព្រមប្រគល់អំណាចការត្រួតត្រាកោះស៊ីស៊ីលឲ្យរោមទាំងព្រមចេញសោហ៊ុយបង្ហាតក្នុងចម្បាំងចំនួនប្រាក់ប្រហែល ២០ លានត្រណោគ និងសងឲ្យស្រេចក្នុងរវាង ២០ ឆ្នាំ (កាលមុនគ្រិស្តសករាជ២៤១) ។

អំពីការថាសនឹងរោមក្នុងខណៈសម្រាកសង្គ្រាម

ការធ្វើសន្តិភាពគ្រានេះ គ្រាន់តែឈប់សម្រាកចម្បាំងមួយគ្រាសិនប៉ុណ្ណោះ ក្នុងរវាងនេះគូវិវាទទាំងសងខាងសឹងនាំគ្នាបន្ថែមកំឡាំងទ័ពតែរៀងខ្លួនឡើងយ៉ាងខ្លាំង ។ លុះតមកមិនយូរប៉ុន្មាន ពួកក្រិកដែលផ្ដុះបេជួលមកធ្វើទាហាននោះ បានបង្កការចលាចលឡើង ។ ក្រុងរោមចាប់យកឱកាសនេះ ទៅវាយយកកោះគស៍ (La Gorse) បាន ដែលជាអ្នកធ្វើល្មើសខុសសន្យា ហើយក្នុងខណៈនេះឯង ពួកគោល្វ៉ាក៏តាំងខ្លួនជាសត្រូវនឹងក្រុងរោមឡើងមួយទៀត ក្រុងរោមមុខជានឹងត្រូវសត្រូវវាយតាមទាំងសងខាងឡើង ទើបមានសេចក្តីតក់ស្លុតភ័យភ្ញាក់ផ្អើលយ៉ាងធំនៅក្រុងរោម ។ បន្ទាប់ពីនោះមក រកការប្រកាសកេណ្ឌមនុស្សដែលមានកងកាយមាំមួនប្តូលធ្វើជាទាហានគ្រប់គ្នា ៗ ដល់ចាប់ច្បាំងគ្នាឡើង ពួករោមុំងមានជ័យ

ជំនះឈ្មោះគោល្វ៉ា ដោយហេតុពួកគេមិនមានអាវុធល្អដូចពួកគោល្វ៉ា ។ មានតែដាវខ្លី ទើបគេដេញពួកគេទៅដល់ទន្លេប៉ូ (Pô) រួចយកស្រុកមីឡង់ (Milan) បាន ទីបំផុតដណ្ដើមយកផែនដីស៊ីស៊ីលពីន របស់គោលបានទៀត កាលពីពុទ្ធសករាជ ៣២១ (មុន គ.ស. ២២២) ។

ចំណែកខាងស្រុកការថាស ក្នុងវេលានោះមិនបានធ្វើសង្គ្រាមតស៊ូនឹងក្រុងរ៉ូមទេ ពីព្រោះពួកទាហានឈ្នួលដែលមិនបានប្រាក់ខែមកជាវេលាយូរ នោះនាំគ្នាប្ដឹងសុំប្រាក់ខែពីរដ្ឋការ កាលរដ្ឋការមិនមានប្រាក់នឹងចំណាយឲ្យ ទើបនាំគ្នាបះបោរជាក្បត់ឡើង ទើបមានសង្គ្រាមខាងក្នុងស្រុកជាវេលា ៣ ឆ្នាំ ។ មានមនុស្សសំខាន់របស់ស្រុកការថាសម្នាក់ឈ្មោះអាមិលការ (Amilcar) ជាមនុស្សមានបញ្ញាឈ្លាសវៃ បានតាក់តែងធ្វើឲ្យពួកទាហានឈ្នួលអស់នោះអត់ឃ្លានព្រមចុះចាញ់ ហើយបាប់ប្រហារជីវិតអស់ជាច្រើន មានពួកទាហានដែលត្រូវសម្លាប់ក្នុងគ្រានេះចំនួនដល់ ៤០.០០០ នាក់ ។ ការក្បត់នេះគាំងប្រាបប្រាមជាវេលាយូរដល់ ៤ ឆ្នាំទើបស្ងប់ គឺតាំងពី ព.ស. ៣០៣ ដល់ ព.ស. ៣០៦ (មុន គ.ស. ២៤១ – ២៣៧) ។

(នៅមានត)

ប្រវត្តិពួកឧបាសកឧបាសិកា

ជាសាវកសាវិការបស់ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់

៥- **មហានាម-សក្យរាជ**- ឧបត្តិក្នុងរាជត្រកូលនៅក្រុងកបិលពស្តុ លុះចំរើនវ័យឡើងទើបបានសម្រេចសោតាបត្តិផល នៅឱកាសដែលបានជួបនិងបានស្តាប់ព្រះធម្មទេសនាក្នុងគ្រាដំបូង ដូចមានសេចក្តីដំណាលថា សម័យ ១ ព្រះបរមសាស្តាទ្រង់គង់ចាំវស្សានៅក្រុងវេរញ្ជា ហើយស្តេចទៅដល់ក្រុងកបិលពស្តុដោយលំដាប់ ហើយស្តេចប្រថាប់នៅនិគ្រោធារាម លោកមហានាមសក្យរាជបានឮដំណឹងថាព្រះបរមសាស្តាស្តេចមកដល់ក៏ចូលទៅគាល់ ក្រាបទូលអំពីការដែលភិក្ខុសង្ឃតោងលំបាកវេទនាដោយអាហារបិណ្ឌបាតក្នុងក្រុងវេរញ្ជា ហើយទ្រង់អារាធនាថ្វាយអាហារបិណ្ឌបាតយ៉ាងផ្ចិតផ្ចង់ ៗ ព្រះបរមសាស្តាក៏ទ្រង់ទទួលនិមន្ត ទើបមហានាមសក្យរាជទៅចាត់ចែងទេយ្យទានយ៉ាងផ្ចិតផ្ចង់គ្រប់យ៉ាងថ្វាយព្រះភិក្ខុសង្ឃមានព្រះពុទ្ធជាប្រមុខ ទ្រង់បានប្រតិបត្តិព្រះភិក្ខុសង្ឃដោយចង្ហាន់យ៉ាងផ្ចិតផ្ចង់ទាល់តែគ្រប់ ១ ឆ្នាំ ៗ តអំពីនោះទៅព្រះបរមសាស្តាមិនទ្រង់ទទួលប្តេជ្ញា តែកាលណាមានឱកាស ទ្រង់តែងប្រគេនចង្ហាន់យ៉ាងផ្ចិតផ្ចង់ដល់ព្រះភិក្ខុសង្ឃជាដរាបមក ៗ គុណធម៌នេះមាន

ល្បីខ្ទរទៅជាហេតុឲ្យព្រះបរមសាស្ដាទ្រង់តាំងលោកក្នុងឯតទគ្គដ្ឋាន គឺជាកំពូលនៃបណ្ដាឧបាសកដែលថ្វាយទានយ៉ាងថ្លិតថ្លង់ ។

ចប់ប្រវត្តិសង្ខេប របស់មហាឧបាសកសក្យភាគតែប៉ុណ្ណោះ ។

៦ – ឧគ្គ-គហបតី – កើតក្នុងត្រកូលសេដ្ឋី ក្នុងក្រុងសាវត្ថី ។ កាលដើមឡើយមានឈ្មោះមិនទាន់ប្រាកដទេ តមក លោកមានកាយខ្ពស់ជាគត់ធំសមល្អណាស់ អាស្រ័យហេតុនេះ ទើបមាននាមប្រាកដថា ឧគ្គសេដ្ឋីតាំងអំពីនោះមក ។ ដំបូង ឧគ្គសេដ្ឋីនេះបានសម្រេចត្រឹមសោ-តាបត្តិផល តមកទៀតទើបបានសម្រេចអនាគាមី ។

លុះចំណេរកាលតមក ឧគ្គសេដ្ឋីក៏កាន់តែចាស់ជរាមានអាយុច្រើន សម្រាំនៅទីស្ងាត់កើតសេចក្ដីត្រិះរិះថា ព្រះបរមសាស្ដាទ្រង់ទូន្មានថា "មនា-បទាយី លភតេ មនាបំ" អ្នកឲ្យរបស់គាប់ចិត្ត តែងបានរបស់គាប់ចិត្តមកវិញ ហេតុដូច្នេះរបស់ណាមួយជាទីគាប់ចិត្តរបស់អញ ៗ គួរថ្វាយរបស់នោះដល់ព្រះទសពល ។ លុះគិតដូច្នេះហើយ ក៏នឹកគិតតទៅទៀតថា សូមឲ្យព្រះបរមសាស្ដាទ្រង់ជ្រាបករៈចិត្តរបស់អាត្មាអញ ហើយសូមព្រះអង្គស្ដេចមកកាន់គេហស្ថានរបស់អាត្មាអញផងចុះ ។

ចំណែកឯព្រះបរមសាស្ដាបានទ្រង់ជ្រាបករៈចិត្តរបស់គេហើយ ដល់វេលាទើបស្ដេចយាងទៅកាន់គេហស្ថានរបស់គេព្រមដោយព្រះភិក្ខុ-

សង្ឃ ។ ឧគ្គសេដ្ឋីបានដឹងថាព្រះបរមសាស្ដាស្ដេចមក ក៏ក្រោកឡើង ទីឃាត ទៅកាន់សំណាក់ព្រះអង្គ ក្រាបថ្វាយបង្គំដោយបញ្ចង្គប្រតិស្ឋ ហើយទទួលយកបាត្រនិមន្តឲ្យស្ដេចចូលទៅក្នុងផ្ទះ ហើយក្រាបបង្គំទូល សេចក្ដីដែលខ្ញុំបានគិតទុកនោះឲ្យទ្រង់ជ្រាបគ្រប់ប្រការ រួចថ្វាយទាន ដល់ព្រះភិក្ខុសង្ឃមានព្រះពុទ្ធជាប្រមុខ របស់ណាដែលគាប់ចិត្តក៏អង្គាស ដោយរបស់នោះ អាស្រ័យហេតុនេះ ទើបព្រះបរមសាស្ដាកាលទ្រង់គង់ នៅព្រះជេតវនមហាវិហារ ទ្រង់តាំងឧគ្គសេដ្ឋីក្នុងដំណែងឯតទគ្គដ្ឋាន ជា កំពូលនៃពួកឧបាសកដែលថ្វាយរបស់ជាទីគាប់ចិត្ត ។ រឿងឧគ្គសេដ្ឋីនេះ មានសេចក្ដីពិស្ដារក្នុងឧគ្គសូត្រ បញ្ចកនិបាតអង្គុត្តរនិកាយ ។

ចប់ប្រវត្តិសង្ខេប របស់ឧគ្គសេដ្ឋីតែប៉ុណ្ណេះ ។